
KÖNYVSZEMLE

Romániai Magyar Irodalmi Lexikon Szépirodalom, közírás, tudományos irodalom, művelődés. III. kötet. Kh-M. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1994. 712 l.

A Kriterion Könyvkiadó, de mondhatni az egész romániai magyar könyvkiadás történetének két legnagyobb vállalkozása az Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár és a Romániai Magyar Irodalmi Lexikon. Amaz Szabó T. Attila egyéni gyűjtőmunkájára alapul, s csak rendre vált közösségi alkotássá. 1975-1984 között megjelent első négy kötete. Aztán a diktatúra leállította a folytatást. A tanítványmunkatársak azonban rendszeresen tovább dolgoztak, úgyhogy 1989 után a budapesti Akadémiai Könyvkiadóval társult Kriterion már kihozta az V. és VI. kötetet, a továbbiak összeállítása, megjelentetése is folyamatban van.

A Romániai Magyar Irodalmi Lexikon helyzete nem ilyen szerencsés. Ez is egy ember, a közíró Balogh Edgár kezdeményezéséből bontakozott ki, de eleve a csoportos munkára épült. 1968-tól egy tizenegy tagú szerkesztőbizottság kezdte el a tervezést, anyaggyűjtést. Rendre jóformán minden tollforgatót bevontak a munkatársak körébe. Az 1970-es évek közepére összeállt első kötet 1981-ig kellett, hogy várjon, amíg többszöri cenzúrázás, törlések és kiegészítések után sajtó alá kerülhetett. Őt szerkesztő már nem érthette meg a kötet elkészültét. A megjelenés adta lendülettel aránylag hamar, 1983 decemberére nyomdakész lett a másik kötet kézírata. De akkorra már a politikai viszonyok lehetetlenné tették - akár kompromisszumok árán is - egy ilyen természetű mű sajtó alá bocsátását. Hiszen mi sem bizonyítja jobban egy, a hatalom által legszívesebben letagadott hatalom nemzetiség létét, életerejét, mint egy szótörténeti tár vagy egy lexikon. Így a második kötet csak az 1989-es fordulat után kerülhetett sajtó alá, s 1991-re jelent meg. Jócskán magán viselte az 1980-as évek hivatalos elvárásait: a szócikkek úgy íródtak, hogy lehetőleg ne okozzanak gondot a cenzúrázásnál. Az egyházi személyiségek és a külföldre távozottak pótlólagos beiktatása sem mindig sikerült. De így is eléggé átfogónak tekinthető ez a kötet.

A most, 1994 decemberében megjelent harmadik kötet közel fele (a K betűs címszavak) még a második kötet számára készültek, úgyhogy csak az L és M betűs címszavakat kellett megírni. Ezek jóformán teljesen a még mindig aktív Balogh Edgár és a nyomába lépő Dávid Gyula szervezőmunkáját, illetve tollát dicsérik. A szerkesztőség ugyanis nagyrészt felbomlott. Sokan meghaltak, mások végleg külföldre távoztak. A tulajdonképpeni szerkesztőbizottságban már csak négy aktív Romániában élő tag maradt. Rajtuk kívül még 27 szakszerkesztőt, 14 helyi szerkesztőt és 43 munkatársat sorol fel a kötet. De ezek közül is sokan alig tettek többet, mint néhány szócikk anyagát gyűjtötték össze.

A harmadik kötet így is meghozza a mennyiségi és minőségi ugrást. Szócikkeinek többsége eleve teljességre, szókimondásra törekszik, nincs tekintettel semmilyen korlátozásra. Ennek eredményeként megnő a címszavak száma. Felbukkanak olyan egykori ellenzéki csoportosulások, kiadványok, mint a Limes kör (1985-86) vagy a Kiáltó Szó (1988). Az eddigi irodalmi súlypont pedig jócskán eltolódik a közéletiség felé. Főleg ami az 1989 utáni korszakot illeti. Különböző nemzetiségi intézmények, pártok, még az egykori Magyar Autonóm Tartomány is szócikket kap. Az adatszerűség szempontjából ez hasznos. Ami azonban az 1990-1992-es fejleményeket, lapalapításokat, szerveződésekkel, a kissé kritikusabb válogatás hasznos lett volna. Ugyanígy sok személyi címszó is jóformán csak az indulást, az ígéretteljes megszólalást regisztrálja. A következő kötetek esetében valamilyen teljesítmény-kritériumot kell majd felállítani.

Azt már a jelenlegi kötet előszava is jelzi, hogy az előző két kötet hiányosságait egy pótkötet fogja orvosolni, de lehet, egy új, két kötetbe összevont átdolgozott kiadás majd még hasznosabbnak bizonyul.

A harmadik kötet terjedelmét tekintve a maga 712 oldalával a 650 lapos első és a 743 lapos második közé illeszkedik, de valóban több szöveget tartalmaz, mert az eddigiek hagyományos nyomdai kivitelével szemben ez már fényesdedes, s más betűtípust alkalmaz. A szócikkek túlnyomó többségét most is személyi címszavak teszik ki. Ezek az írásbeliséget tekintik kritériumnak, s mindenkinek, aki publikál, igyekeznek közölni az adatait. Aránylag egységesen járnak el: a családi eredettől és az iskolától kezdve a nyugdíjazásig, sőt azon túl is - lehetőleg évhez kötötten - közlik az életrajzi tudnivalókat, adják az illető bibliográfiáját, s a rá vonatkozó írásokból is bőven válogatnak. Legfeljebb az értékelés jelzése terén vannak különbségek. A szócikkek terjedelmét rendszerint a munkásság mérete szabja meg. Aránylag kevés a kérdőjeles vagy éppen hiányzó személyi, bibliográfiai adat.

A Szinnyei- majd Gulyás Pál féle életrajzgyűjteményeket jócskán meghaladja a lexikon. Hisz terjedelmes szócikkeket kapnak a folyóiratok, irodalmi társaságok, csoportosulások, kiadók, irodalmi és közművelődési egyesületek, könyvtárak, levéltárak, könyvsorozatok, antológiák, emlékkönyvek, színjátszó csoportok, irodalmi műfajok, irányzatok, viták. Az utókor majd innen fogja megtudni, hogy milyen értelmezéseket kapott a "kisebbségi humánus", vagy milyen következményekkel járt a "Megéneklünk Románia" tömegmozgalom. Egy-egy címszó, mint a "kódexirodalom" egészen meglepő ebben a 20. századi lexikonban. Általában kiérezhető a szerkesztők szándéka, hogy az aránylag szűk, 1919-cel kezdődő időszakot időben, és a megjelölt területet térben is tágítsák. Így például az egyes városok címszavai többnyire az előzményekből kiindulva rajzolják meg az illető helység szellemiségét. E kötetben Kolozsvár, Lugos, Máramarossziget, Marosvásárhely és Medgyes irodalmi életéről kapunk összefoglalást. Hasonlóan igényes szócikk típus a művelődéstörténet klasszikusainak romániai utóéletét, hatását bemutató. E kötetben Kodály Zoltántól és Kossuth Lajostól Misztótfalusiig és Móriczig terjed a skála, 14 ilyen szócikket számoltunk össze. Az egyházi irodalmak közül betűrend szerint ide csak a lutheránus felekezeté kerül be. S nem tesz eleget mindkét feladatának: áttekintést nyújt az egyházi kiadványokról, de nem pótolja az előző kötetekből kimaradt adatait.

A lexikon gazdagságának szemléltetésére mindössze egyetlen szónak, a "könyv"-nek a címszókul szolgáló származékait soroljuk fel: Könyvbarát, könyvesbolt, Könyvesház, könyvészet, könyvgrafika, könyvgyűjtők, könyvjegy, könyvkiadás, könyvmúzeum, könyvtár, Könyvtár, Könyvtári Szemle, könyvtárosképzés, Könyvtárosok Tájékoztatója, könyvterjesztés.

A most megjelent kötetben nem találunk kifejezetten unitárius jellegű szócikkeket, de felekezetünk számos képviselője szerepel, egyeseknél egyházi vonatkozásokra is utalás történik. Ilyenek: Kiss Elek, Kiss Ernő, Kormos Gyula, id. és ifj. Kovács Lajos, László Tihámér, Lőrinczi Ferenc és László, id. és ifj. Márkos Albert, Márkos András, Mikó Imre és Lőrincz. Sokaknál csak az iskola megjelölése sejteti a felekezeti hovatartozást.

A III. kötet megjelenése minden bizonnyal határátkelő a lexikon történetében - Az új főszerkesztő, Dávid Gyula ki kell hogy alakítsa az új szerkesztőbizottságot maga körül, s az Erdélyi Múzeum-Egyesület égisze alatt kell majd a megújított szerkesztői gárdát munkába lendítenie. Remélhetőleg a IV. és V. kötet egyidejű munkálatai még ebben az évtizedben meghozzák gyümölcsüket: befejeződik a romániai magyar irodalom első háromnegyed századának az ötkötetes feltérképezése.

ELŐFIZETŐINK FIGYELMÉBE!

A Keresztény Magvető előfizetési díja belföldön 6000 lej, melyet a lelkészi hivatal útján vagy közvetlenül az egyházi központban (Episcopia Unitariana, 3400 Cluj-Napoca, B-dul 22 Decembrie nr. 9.) lehet befizetni.

Az előfizetési díj a nyugati országok részére évi 12 dollár.

Annual subscription from abroad \$ 12 (postage included) should be sent to the Unitarian Church Headquarters, B-dul 22 Decembrie nr. 9, 3400 Cluj-Napoca, Romania

Készült a kolozsvári GLORIA nyomdában

